

Didaktiska perspektiv på språkundervisningen i Norden: en introduktion

Constanze Ackermann-Boström, Birgitta Hellqvist och Maria Håkansson Ramberg
Uppsala universitet

I dagens globaliserade och digitala värld är språklig kompetens och kommunikation människor emellan viktigare än någonsin. Vi som lärare behöver därmed ge eleverna möjlighet att utveckla sina språkliga förmågor, bygga upp en interkulturell och flerspråkig repertoar samt lära sig navigera i skilda kontexter. Samtidigt står språken i skolan inför flera utmaningar såsom diskussioner om språkens och språkämnenas roll i skolsystemet, elevers bristande intresse för språkstudier, minskat antal sökande till lärarutbildningar i språk samt svårigheter att möta elevers olika behov och förutsättningar. Denna antologi, *Alla språk i skolan – språkundervisning i en nordisk kontext*, är tänkt att vara en resurs för lärare, lärarutbildare och forskare som arbetar med språk i en utbildningskontext, oavsett om det gäller språk i ett bredare perspektiv eller ett enskilt språkämne.

Idéen till antologin föddes i samband med att Fortbildningsavdelningen för skolans internationalisering (FBA) vid Uppsala universitet år 2024 fyllde 60 år¹. Antologins texter är tänkta att erbjuda inspiration, värdefulla kunskaper samt praktiska råd till lärare och andra aktörer i skolan som ansvarar för språkundervisning och språkutbildning. Vi hoppas att den ska kunna bidra till att göra skolan till en plats där elevers kunskaper och kompetenser i flera språk värdesätts och engagerande lärmiljöer i språk skapas så att alla elever ges goda förutsättningar till kommunikation och rörlighet i en globaliserad värld.

¹ För en utförlig presentation av FBA:s första femtio år, från inrättandet av Fortbildningsinstitutet i Uppsala 1964 och verksamhetens utveckling fram till 2014 rekommenderar vi festskriften *Öppna dörrar. Femtio år av internationell fortbildning*, som redigerades av Carin Söderberg 2014.

FBA

FBA erbjuder fortbildning för verksamma lärare och annan skolpersonal dels i engelska och moderna språk (franska, kinesiska, spanska och tyska), dels inom området mångfald, inkludering och flerspråkighet i skolan vilket innebär fortbildning för modersmålslärare och studiehandledare på modersmålet. FBA:s verksamhet bekostas till största delen av ett anslag knutet till ett särskilt åtagande som sedan 1992 meddelas i regeringens regleringsbrev:

Uppsala universitet ska anordna viss internationell fortbildning för lärare och viss fortbildning för modersmålslärare för elever med annat modersmål än svenska. Vidare ska universitetet svara för Sveriges deltagande i Europarådets språkprojekt och fortbildningsprogram för lärare.

Under det senaste decenniet har FBA varje termin erbjudit mellan tio och tjugio fristående fortbildningskurser om 7,5 hp. Kurserna erbjuds på distans för att vara tillgängliga för lärare i alla delar av Sverige. Vidare organiserar FBA ett stort antal icke poänggivande fortbildningsaktiviteter, till exempel lärardagar, seminarier, webinarier, konferenser och litteraturcirklar för verksamma lärare – på campus i Uppsala och på distans.

Sedan 2018, då FBA integrerades i Institutionen för pedagogik, didaktik och utbildningssociologi², utgörs kollegiet vid FBA av lektorer, doktorander och adjunkter i didaktik med inriktning mot engelska och moderna språk, flerspråkighet, barn- och ungdomsvetenskap, modersmål och studiehandledning på modersmålet. Utöver denna kollegiala kärna finns etablerade kontakter och utbyten med kollegor från *Språkvetenskapliga fakulteten* vid Uppsala universitet.

FBA:s verksamhet är en del av nationella och internationella nätverk och har vid ett par tillfällen, tillsammans med sina motsvarigheter i Norge och Danmark, organiserat konferenser för verksamma lärare och forskare i Norden som intresserar sig för olika områden av språkdidaktisk forskning. Utöver *Fremmedspråksenteret i Norge*, *Det Nationale Center for Fremmedsprog (NCFE)* och *Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring (NAFO)* i Oslo finns etablerade kontakter med nationella och internationella aktörer för språk och kulturer; däribland intresseorganisationer, språk- och kulturcentra, föreningar samt myndigheter, Europarådet (ECML) och ett stort antal kommuner i Sverige.

² Henrik Edgren, tidigare prefekt för Institutionen för pedagogik, didaktik och utbildningssociologi (EDU), skapade förutsättningar för akademiseringen av FBA då verksamheten integrerades i nämnda institution. Dessa förändringar, som var en del av institutionens internationaliseringsarbete, beskriver Henrik Edgren i den inledande prologen.

Texter i antologin

I en nordisk kontext där vi inte bara delar liknande utbildningssystem och syn på språk, utan även möjligheter och utmaningar inom språkundervisningen, uppstår många tillfällen att lära av varandra. Antologin tar sin utgångspunkt i detta och presenterar ett urval av texter från aktuella forsknings- och utvecklingsprojekt samt didaktiska studier. Vi är mycket glada över det stora intresset för antologin och för de många insiktsfulla bidrag som har skickats in. Samtliga texter har i enlighet med vedertagen standard för vetenskaplig publicering genomgått en s.k. *double-blind peer review*, vilket garanterar en opartisk och sakkunnig bedömning av bidragen. I antologin samlas texter som ger varierande teoretiska och praktisk-didaktiska perspektiv på språkundervisning. Genom texternas olika karaktär och att författarna är verksamma lärare i skolan, lärarutbildare och forskare riktas blicken mot dagens språkundervisning och den spännvidd som finns inom den nordiska skolkontexten.

Vi har strävat efter att presentera ett brett urval av didaktiska teman och belysa perspektiv som är relevanta för många språk i skolan. Antologin lyfter fram teman som alla behandlar och tar upp olika dimensioner av språk kopplade till skolans värld. Teman som behandlas berör ett brett spektrum av klassrumspraktiker, såsom undervisning av språkliga kompetenser, bedömningspraktiker samt faktorer för språkundervisning och -inläring.

I en inledande prolog *Gemensamhet och storsatsning då EDU och FBA hamnade under samma tak. FBA och EDU:s internationalisering under 2010-talet* ger Henrik Edgren en resumé över det förändringsarbete mot ökad internationalisering och forskningsanknytning som verksamheten har genomgått under senare år.

Därefter presenterar Lars-Göran Sundell en övergripande historisk överblick över ämnet franska i svensk utbildningskontext. Kapitlet, med titeln *Metodikens lektorer och lektorernas metodik – nedslag i franskundervisningens historia* är en personlig reflektion över franskämnets utveckling från tidigt 1600-tal till idag.

I kapitlet *Practicing interactional competence: It all starts with task design* visar Silvia Kunitz, Jessica Berggren, Karina Pålsson Gröndahl, Malin Haglind, Amanda Hoskins, Anna Löfquist, och Hanna S. Robertson hur problembaserade uppgifter kan främja språkanvändning och kollaborativa samtal mellan elever i språkklassrummet där fokus snarare ligger på att skapa meningsfulla dialoger i en naturlig kontext än enstaka monologer.

Susana S. Fernández och Lauren Sadow presenterar i sitt kapitel *A new approach to teaching intercultural pragmatics: using minimal languages in the language classroom* ett nyskapande sätt att arbeta med interkulturell pragmatik i språkundervisningen genom att använda s.k. *minimal languages approach* för en ökad kulturell förståelse vid språkinläring.

Att integrering av autentiskt material i undervisningen kan öka elevers motivation och ge dem en starkare koppling till den målspråkstalande kulturen beskriver Berta Guarro Gonzalez, Klara Hansson, Maria Håkansson Ramberg och Fredrika Nyström i kapitlet *"Det blir liksom roligare": Autentiskt material för motivation och delaktighet i grundskolans spanskundervisning*.

I takt med att språkligt heterogena klassrum blir allt vanligare behöver lärare i alla ämnen utveckla sin bedömningskompetens för att integrera språkutveckling i undervisningen och utforma rättvisa bedömningar, något som lyfts fram i Helena Reierstams kapitel *Bedömningslitteracitet för språklärare i alla ämnen*.

I kapitlet *Effektiv feedbackpraktik för elevers skrivutveckling i engelska* skrivet av Sara Gunneriusson, Andrew Clarke, Catrin Dinér, Pernilla Elander Malmqvist, Elsa Hjelmgren, Monika Paukkonen, Jenny Pettersson, Zandra Svensson, Sebastian Malmberg och Marie Svärd presenteras hållbara metoder för återkoppling i språkklassrummet.

Även Toni Mäkipääs kapitel *The effect of unfocused indirect written corrective feedback on errors* handlar om elevers aktiva användning av feedback. Han beskriver hur ofokuserad och indirekt återkoppling kan främja elevers skrivande och uppmuntra elever till att ta ökat ansvar för sitt eget lärande.

I likhet med Mäkipääs studie, men utifrån ett bredare perspektiv, har Mette Skovgaard Andersen och Sonja Barfod Lund undersökt elevernas uppfattningar och upplevelser i språkundervisningen. I kapitlet *Holdninger til og erfaringer med fremmedsprogsundervisningen i Danmark* finner de en diskrepans mellan elevers önskan om att lära sig kommunicera på målspråket och den faktiska undervisningen som fokuserar på grammatik och där de mer sällan använder språket muntligt.

Hur undervisning däremot kan utformas så att elever ges möjlighet att utveckla sin muntliga kompetens diskuteras i Maria Nilssons kapitel *Dealing with foreign language anxiety in the classroom* som fokuserar på talängslan i språkundervisningen och presenterar gynnsamma strategier för att minska denna.

Motivationens betydelse för språkinläring står i fokus i kapitlet *Motivation och främmande språk – vision, mål och självreglering som stöd för elevernas lärande*, författat av Céline Rocher Hahlin och Jonas Granfeldt. Kapitlet syftar till att sprida kunskap om vad som påverkar elevers motivation när de lär sig språk samt erbjuda inspiration och didaktiska verktyg för språkundervisningen.

I antologins avslutande kapitel *Joining the dots: a systematic mapping and analysis of research topographies regarding Study Guidance in the Mother Tongue* ger Simeon Oxley, Anne Reath Warren och Hassan Sharif en överblick över befintliga teman i forskningen om studiehandledning i modersmålet samt identifierar områden där forskning överlappar, behöver uppmärksammas mer eller saknas.

Avslutningsvis vill vi också rikta ett varmt tack till våra kollegor i Norden som ställt upp som externa granskare och har bidragit med tid, idéer och återkoppling för att möjliggöra denna antologi.

